

Amos Yong

Duhul Sfânt turnat peste orice făptură

**Penticostalism și posibilitatea
unei teologii globale**

Traducere de Teofil Stanciu

Colecția Teologie penticostală

Coordonatorul colecției: prof. univ. dr. habil. Corneliu Constantineanu

Copyright © 2005 by Amos Yong

Cartea a fost publicată în limba engleză cu titlul *The Spirit Poured Out on All Flesh*, la Baker Academic, a division of Baker Publishing Group, Grand Rapids, Michigan, 49516, U.S.A

Toate drepturile rezervate.

Toate drepturile asupra ediției în limba română aparțin editurii Casa Cărții.

Orice reproducere sau selecție de texte din această carte este permisă doar cu aprobarea în scris a editurii Casa Cărții, Oradea.

Citatele biblice au fost preluate din versiunea Bibliei în limba română, traducerea Dumitru Cornilescu, cu excepția celor precizate.

Alte versiuni folosite:

NT-EDCR Noul Testament, ediția Dumitru Cornilescu revizuită

NTR Noua traducere în limba română

Duhul Sfânt turnat peste orice făptură : penticostalism și posibilitatea unei teologii globale

de Amos Yong

Copyright © 2020 Casa Cărții, Oradea

OP 2, CP 30,

410670, Oradea

Tel./Fax: 0259-469 057; 0359-800761; 0728-874975

E-mail: info@ecasacartii.ro

www.ecasacartii.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României YONG, AMOS

**Duhul Sfânt turnat peste orice făptură : penticostalism
și posibilitatea unei teologii globale / Amos Yong ; trad.
de Teofil Stanciu. - Oradea : Casa Cărții, 2020**

Index

ISBN 978-606-732-160-9

I. Stanciu, Teofil (trad.)

2

Traducerea: Teofil Stanciu

Editarea: Daniel Fărcaș

Tehnoredactarea: Vasile Gabrian

Coperta: Marius Bonce

Tiparul executat la Metropolis srl, str. Nicolae Jiga 31, Oradea

Tel./Fax: 0259-472 64

Cuprins

Prefață	9
Mulțumiri	12
Abrevieri	15
Introducere.	
<i>Probleme globale cu care se confruntă pentecostalismul și teologia creștină</i> 17	
1. Turnat peste orice făptură. <i>Mântuirea, Duhul Sfânt și pentecostalismul mondial</i>	31
2. „Și veți primi darul Sfântului Duh”. <i>Către o soteriologie pneumatologică</i>	83
3. Faptele apostolilor și Duhul Sfânt. <i>Către o ecleziologie pneumatologică</i>	125
4. „Din toate neamurile de sub cer”. <i>Potențialul ecumenic al pentecostalismului de a produce o teologie mondială</i> 173	
5. Unitarianism și Trinitate. <i>Identitate, pluralitate și teologie mondială</i>	210
6. Duhul Sfânt și duhurile. <i>Teologie publică, religiile și identitatea Duhului Sfânt</i>	244
7. Sus în cer și jos pe pământ. <i>Către o teologie pneumatologică a creației</i>	277
Epilog	314
Index biblic	316
Index de personaje	320
Index de subiecte	327

Introducere

Probleme globale cu care se confruntă penticostalismul și teologia creștină

Misiunea teologiei în zorii secolului XXI – ceea ce eu numesc lumea modernității târzii – nu e mai puțin complexă decât a fost de-a lungul istoriei¹. A fost complicată suplimentar însă și de câțiva factori coagulați în ultimele câteva secole. Printre ei se numără provocările aduse de știința modernă, de conștientizarea progresivă a diversității religioase și de tranziția actuală dinspre modernitate către ceea ce va veni după (postmodernitate, postcolonialism, postpatriarhalism, post-creștinătate etc.)². Avem întrebări cu duiumul. Poate ține pasul teologia cu paradigmele permanent în schimbare ale științei moderne? Poate teologia să dea mărturie despre elementele esențiale ale credinței creștine chiar dacă învață de la alte religii ale lumii? Poate accepta teologia limitele rațiunii fără să capituleze în fața relativismului? Poate continua teologia să emită pretenții cu valoare universală, dacă ținem cont de natura particulară a reflecției teologice? Se poate adresa teologia unui context postcolonial și poate fi relevantă pentru persoane și grupuri care caută să se elibereze de ideologiile creștine colonialiste? Pot fi marile texte sacre ale tradiției creștine recuperate și readaptate, în pofida contextului patriarhal în care-și au obârșia?

1. L-am urmat aici, printre alții, pe Robert Cummings Neville, *Religion in Late Modernity*, Albany, State University of New York Press, 2002. Sintagma *modern târziu* este de preferat termenului *postmodern*, cel puțin din două motive: este mai puțin reacționar la nivel de conotații și surprinde mai bine ideea că viața în zilele noastre este călăuzită încă de forțele modernității.

2. Pentru aprofundare, vezi Amos Yong și Peter G. Heltzel, „Robert Cummings Neville and the Global Future of Theology”, în *Theology in Global Context. Essays in Honor of Robert Cummings Neville*, ed. Amos Yong și Peter G. Heltzel, New York, T & T Clark, 2004, p. 29–42 și mai ales p. 30–34.

Mai poate vorbi teologia în mod public și cu autoritate, în situația în care creștinismul nu mai este nici majoritar politic, nici o forță culturală?

Ipoteza din această carte este nu doar că teologia creștină poate continua să fie o voce în noul context global, ci și că, în particular, teologia penticostală o poate face; – iată o pretenție mai îndrăzneță și mai ambițioasă. Sunt necesare însă două avertismente. Mai întâi, deoarece sunt numeroși sceptici care se îndoiesc că teologia are o adresabilitate globală, această teologie aflată în proces de afirmare trebuie să suscite azeziune și să capete legitimitate. În al doilea rând, fiindcă suspectez că forțele globalizante vor ispiti „teologia globală” spre omogenizare, voi încerca să conturez o „teologie mondială” care să deschidă posibilitatea de a scoate în evidență specificul discursurilor și perspectivelor locale.

Introducerea este împărțită în trei părți: definirea penticostalismului, identificarea speranțelor, dar și a primejdiilor care stau dinaintea teologiei penticostale în context internațional și o schiță a propriei noastre metode teologice.

I.1. Penticostalismul mondial. Definiții de lucru

Teza mea este că penticostalismul, ca mișcare mondială, furnizează o tradiție teologică în plină dezvoltare prin care se pot explora posibilitățile și problemele cu care are de-a face dezvoltarea teologiei creștine în lumea modernității noastre târzii. Dar, pentru început, ce este „penticostalismul ca mișcare mondială”?

Penticostalismul este, a fost și va fi o noțiune contestată. Oricât de problematic ar fi, vreau să-mi încerc aici șansa cu *New International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements*, care identifică trei tipuri de penticostalism în secolul XX: mișcarea penticostală clasică, legată de trezirea spirituală de pe strada Azusa din Los Angeles, între 1906–1909; mișcarea de înnoire charismatică din interiorul bisericilor protestante, ortodoxe și romano-catolice, care a apărut în anii 1960; și o categorie neocharismatică atotcuprinzătoare „care cuprinde 18 810 grupări independente, locale și postdenominaționale care nu pot fi categorisite nici drept penticostale, nici drept charismatice, dar împărtășesc importanța Duhului Sfânt, a darurilor spirituale, a experiențelor asimilate penticostalismului ..., a semnelor și minunilor sau a manifestărilor puterii divine”³. În cartea de față folosesc termenii „Penticostal” și „Penticostalism” (cu majusculă) când mă refer la versiunea clasică, iar „penticostal” și „penticostalism” (cu minusculă) când mă refer la mișcare în general sau la toate cele trei tipuri laolaltă. Decât să-mi justific teoretic alegerea de a defini penticostalismul într-un mod

3. *NIDPCM*, p. xviii–xxi; citatul se află la p. xx.

inclusivist, prefer să merg mai departe cu speranța că justificarea pentru faptul că reflectez asupra penticostalismului dintr-o perspectivă largă va transpărea în paginile acestui volum.

Penticostalismul definit într-un mod inclusivist este o mișcare mondială atât sub raport numeric, cât și geografic. Statisticile⁴ estimează undeva la 525 de milioane de aderenți în jurul anului 2000, ceea ce înseamnă 28% din totalul populației creștine și 8,65% din populația lumii. Sunt 65 de milioane de penticostali clasici, 175 de milioane de charismatici și 295 de milioane de necharismatici. Dintre aceștia, peste 400 de milioane (deci peste 76%) sunt în America Latină, Africa și Asia⁵. Evident, cele mai dinamice comunități penticostale sunt acum situate în emisfera sudică și în cea estică⁶, cu toate că circulația între nord și sud sau între est și vest este mai intensă decât oricând altcândva, mai ales grație revoluției informaționale.

Explozia penticostalismului – în sens larg – în secolul XX a suscitât un permanent interes nu doar printre penticostali, ci și printre cercetători din afara mișcării. Recent a reținut atenția și eminentului istoric Philip Jenkins⁷. Cartea lui Jenkins, *Next Christendom*, îmi evocă experiențele lui Filip, din Samaria secolului I (Fapte 8). Aici, Filip cel din vechime predică Evanghelia, face semne și minuni, alungă demoni, vindecă bolnavi și se confruntă cu puterile lumii spirituale. Acum, Filip (Philip Jenkins) cel din zilele noastre asistă la afirmarea creștinătății însoțite de aceleași fenomene, orientări și angajamente de tip penticostal. Cel dintâi Filip se retrage din fața autorităților – Petru și Ioan – care vin din Ierusalim pentru că auziseră despre fervoarea din Samaria. Philip cel de azi descrie tranziția creștinătății contemporane din subordinea autorităților – bisericile euro-americane și latine occidentale – către asumarea responsabilității pentru formule, credințe și practici de către un nou creștinism după criterii ajustate conform experiențelor și contextelor lor sudice sau estice. Filip cel antic s-a văzut

4. La nivelul anului 2019, potrivit *Status of Global Christianity*, penticostalismul – în accepțiunea propusă de autor – totaliza aproape 694 de milioane la nivel mondial, 8,32% din populația lumii (n.tr.).

5. *NIDPCM*, partea a doua, „Global Statistics”, mai ales p. 286–289.

6. Pentru detalii despre decăderea hegemoniei euro-americane, a se vedea Eduardo Mendieta, „From Christendom to Polycentric Oikoumené. Modernity, Postmodernity, and Liberation Theology”, în *Liberation Theologies, Postmodernity, and the Americas*, ed. David Batstone et al., New York, Routledge, 1997, p. 253–272; Pablo Richard, *Death of Christendoms, Birth of the Church*, trad. Phillip Berryman, Maryknoll, NY, Orbis, 1987; și Winston Crawley, *World Christianity, 1970–2000: Toward a New Millennium*, Pasadena, CA, William Carey Library, 2001.

7. Philip Jenkins, *The Next Christendom. The Coming of Global Christianity*, Oxford, Oxford University Press, 2002.

într-o zi lucrând în Samaria, ca în următoarea să fie alături de eunucul etiopian care citea din Isaia, un adevărat microcosmos al diversității de limbi și limbaje chemate la raport de Duhul revărsat în Ziua Cincizecimii. Philip cel modern sugerează că viitoarea creștinătate va fi radical pluralistă, fără un centru global precum Roma sau Canterbury, ci cu centre regionale precum Seul, Beijing, Singapore, Bombay, Lagos, Rio, São Paulo și Mexico City. „Creștinătatea viitorului” va fi dominată de noile evoluții din bisericile penticostale și, după cum sugerează Jenkins, romano-catolice. Toate semnalele indică o tot mai puternică forță de atracție a penticostalismului: mântuirea înțeleasă mai ales în termenii unei vindecări imediate și ai unor experiențe spirituale concrete care funcționează și ca demers inițiativ pentru calitatea de membru al unei comunități internaționale⁸.

Cum vor afecta toate acestea teologia creștină din secolul XXI? Episcopii romano-catolici au anticipat această întrebare în lumina schimbării la față a Bisericii Romano-Catolice din Asia. Thomas Fox sugerează că dezvoltarea creștinismului catolic în Asia este caracterizată de un „dialog întreit”: cu săracii, cu diversele culturi din Asia și cu numeroasele tradiții religioase asiatice⁹. Accentele sunt clar evidențiate:

- o teologie postmodernă care să facă auzit strigătul săracilor, al victimelor și al marginalilor, mai degrabă decât vocea puternicilor zilei; o teologie post-patriarhalistă, orientată spre tineri și femei;
- o teologie post-fundaționalistă, care mizează pe pluralism metodologic; o teologie post-colonialistă, în care tradițiile, limbile și practicile indigene și locale sunt favorizate;
- o teologie post-ierarhică, ce valorifică procedurile și dialogul democratic;
- o teologie post-carteziană, care acordă recunoaștere reflecției inductive, existențiale, trăiriste și non-dualiste alături de formulele teologice deductive, propoziționale, mai abstracte și dualiste;
- o teologie post-occidentală și post-europeană deschisă la dialogul cu numeroasele voci religioase, culturale și filosofice specifice tradițiilor și spiritualităților asiatice.

8. Vezi André Droogers, „Globalisation and Pentecostal Success”, în *Between Babel and Pentecost. Transnational Pentecostalism in Africa and Latin America*, ed. André Corten and Ruth Marshall-Fratani, Bloomington, Indiana University Press, 2001, p. 41–61 și mai ales p. 54–59; și Harvey Cox, *Fire from Heaven. The Rise of Pentecostal Spirituality and the Reshaping of Religion in the Twenty-First Century*, Reading, MA, Addison-Wesley, 1995.

9. Thomas C. Fox, *Pentecost in Asia. A New Way of Being Church*, Maryknoll, NY, Orbis, 2002.

În interiorul Bisericii Catolice, firește, asemenea noi direcții trebuie să se dezvolte într-un dialog atât cu tradiția dogmatică a Bisericii Latine, cât și cu ierarhia papală.

Dar dacă Jenkins are dreptate când prognozează că bisericile din sud și est, în plină creștere, vor fi predominant catolice sau pentecostale, cum vor aborda teologic cei din urmă această nouă conjunctură? Aici își au sursa atât promisiunile, cât și provocările pentru teologia pentecostală. Pe de o parte, teologia pentecostală academică se maturizează la timp pentru ca să-și ocupe locul la masa acestei noi dezbateri teologice, venind fără povara unei tradiții teologice (dogmatice) complet elaborate și fără cea a unui magisteriu. Pe de altă parte, lipsa unei tradiții teologice elaborate înseamnă și că direcția de urmat nu este deloc limpede. Dar lipsa unei tradiții *elaborate* nu echivalează cu lipsa oricărei tradiții teologice. De fapt, în tradiția pentecostală s-ar putea să existe resurse teologice mai vaste decât ar putea crede cineva. Analiza făcută de Walter Hollenweger în privința sursei încincite a pentecostalismului, de pildă, sugerează câteva dintre aceste resurse:

- „Sursa orală neagră” face legătura nu doar cu experiențele religioase ale sclavilor de la finele secolului XIX, ci și cu explozia contemporană de biserici de tip pentecostal și charismatic din Africa Subsahariană.
- „Sursa catolică” are legătură cu transformările survenite în sânul Bisericii Romano-Catolice de la apariția mișcărilor charismatice din a doua jumătate a deceniului 7, din secolul trecut.
- „Sursa evanghelică” acoperă întregul parcurs de la Wesley, prin mișcarea *holiness* din secolul XIX și până la complexe relații de azi dintre pentecostali, ramura wesleyană a *holiness* și evanghelicii conservatori.
- „Sursa critică” are în vedere identitatea contra-culturală ilustrată în demersurile feministe, pacifiste, de tip semne-și-minuni și academice ale pentecostalilor.
- „Sursa ecumenică” se referă la cei din tradiția Boddy, Dallièr, Du Plessis și a altor lideri pentecostali delegați sau membri în Consiliul Mondial al Bisericilor, alături de alte comunități ecleziale cu structură instituțională.¹⁰

În această descriere, sursele pentecostale au stabilit trasee nu doar pentru evoluțiile viitoare, ci și pentru reflecția teologică. Sursele din care s-au hrănit trezirile spirituale pentecostale din zorii secolului XX au devenit

10. Walter Hollenweger, *Pentecostalism. Origins and Developments Worldwide*, Peabody, MA, Hendrickson, 1997.

importanți afluenți în vadul pentecostalismului. Toate acestea au pus pentecostalismului mondial, cu tot spectrul său de manifestări, în contact cu o mare varietate de parteneri de dialog. Iar acest fapt deosebit de solicitant este, probabil, și cel mai fascinant pentru prezentul și perspectivele de viitor ale teologiei pentecostale: acești parteneri de dialog sunt asemănători și congenitali cu vocile care anticipează noul val teologic relevant pentru bisericile din Est și Sud, în secolul XXI.

I.2. Pentecostalismul. Posibilitățile și provocările teologiei mondiale

Făgăduințele și provocările care stau în fața teologiei pentecostale în context mondial se concretizează astfel pe trei direcții: cea ecumenică, cea interreligioasă și cea a relației dintre religie și știință. Dați-mi voie să schițez câte o scurtă explicație pentru fiecare pentru a contura contextul modern târziu al teologiei pentecostale de azi.

Pentru început, pentecostalismul, ca realitate globală, este deja o forță ecumenică, termen care se referă, potrivit grecescului *oikoumenē* din care provine, la casa universală sau catolică a lui Dumnezeu. Ca atare, teologia pentecostală a fost angajată și va trebui să continue angajamentul său ecumenic, acumulând din alte tradiții ale Bisericii universale în timp ce încearcă să facă daruri din propria tradiție Bisericii universale. Totodată, pentecostalismul mondial ridică tot felul de întrebări de natură ecumenică Bisericii Universale, iar între acestea, deloc lipsită de importanță este atitudinea preponderent antiecumenică a celor mai multe biserici și denominații pentecostale. Cea mai problematică, totuși, este prezența pentecostalismului unitarian, care trebuie abordat frontal înaintea oricărei încercări de a face teologie pentecostală în context mondial¹¹. Respingerea doctrinei trinitare tradiționale – considerată triteism – de către unitarieni a reprezentat un motiv important de diviziune, ca să nu mai vorbim despre doctrina lor despre mântuirea prin apă (botez) și Duh (primire). Pentru mulți, mai ales trinitarieni ortodocși și evanghelici conservatori, unitarienii pentecostali sunt, în cel mai bun caz, niște sectanți, iar, în cel mai rău, eretici din punct de vedere teologic și doctrinar¹².

11. Unitarianismul reprezintă 25% din totalul pentecostalilor clasici (NIDPCM, p. 294) și undeva la 20 de milioane la nivel internațional; Talmadge L. French, *Our God Is One. The Story of the Oneness Pentecostals*, Indianapolis, Voice & Vision, 2001, p. 17. Vezi și James C. Richardson Jr., *With Water and Spirit. A History of Black Apostolic Denominations in the U.S.*, Washington, DC, Spirit, 1980.

12. A se vedea, de pildă, Gregory A. Boyd, *Oneness Pentecostals and the Trinity*, Grand Rapids, Baker, 1992; E. Calvin Beisner, „Jesus Only” Churches, Grand Rapids, Zondervan, 1998; H. Wayne House, *Charts of Cults, Sects, and Religious Movements*,

Recent însă, Kennet Gill a redefinit disputa unitarian-trinitarian ca fiind o chestiune de contextualizare teologică¹³. Studiul său, concentrat pe Iglesia Apostólica, o biserică a populației băștinașe din Mexic, sugerează că această tânăra biserică este, chiar și în teologia ei, mai degrabă ortodoxă decât altfel. Gill își susține teza pe cinci direcții de argumentare¹⁴. Mai întâi, cristologia unitariană nu e nici ariană, nici unitariană (Cristos fiind considerat pe de-a-ntregul divin). În al doilea rând, Apostolicii mexicani practică o formă de devoțiune profund biblică, ce contextualizează Evanghelia în termeni simpli, narativi și nefilosofici. În al treilea rând, teologia trinitară este greu de înțeles, permanent amenințată de subordinaționism, pe de o parte, și de triteism, pe de alta, iar perspectiva unitariană se ferește mai ales de cel din urmă¹⁵. În al patrulea rând, Gill remarcă faptul că înțelegerea Apostolicilor cu privire la Tatăl, Fiul și Duhul ca moduri ale lui Dumnezeu este mult mai aproape de „concepția modală” (îndeosebi barthiană) recentă, potrivit căreia Dumnezeu există veșnic într-o manieră triplă, obiectiv distinctă de experiența umană, decât de modalismul antic, care consideră caracterul triunic al lui Dumnezeu doar aparent, iar nu real. În fine, Gill sugerează că, potrivit celor cinci criterii de validare a oricărei formulări ortodoxe (el folosește termenul „evangelice”) a doctrinei despre Dumnezeu – (a) Isus Cristos este Dumnezeu; (b) Dumnezeu are o consistență internă (având o singură conștiință, o singură voință etc.); (c) cele trei moduri funcționează simultan; (d) fiecare dintre modurile Lui este divin, nu doar pare divin; și (e) Dumnezeu există veșnic ca Tată, Fiu și Duh – teologia apostolică mexicană îndeplinește toate criteriile, mai puțin pe cel din urmă, iar asta, deoarece încă n-a avut răgazul să-l ia în discuție. Gill conchide că acești Apostolici „n-ar trebui respinși ca eretici sau unitarieni, ci acceptați ca un grup de credincioși sinceri, care încearcă să rămână fideli Scripturilor creștine”¹⁶.

Totuși, în timp, s-ar putea ca argumentul unitarian să se consolideze și să nu „crească” în direcția sugerată de Gill (vezi, mai jos, cap. 5).

Grand Rapids, Zondervan, 2000, cap. 17; și Ron Rhodes, *The Challenge of the Cults and New Religions*, Grand Rapids, Zondervan, 2001, cap. 12.

13. Kenneth D. Gill, *Toward a Contextualized Theology for the Third World. The Emergence and Development of Jesus' Name Pentecostalism in Mexico*, SIHC 90, Frankfurt, Ger., Peter Lang, 1994.

14. *Ibid.*, cap. 8.

15. Gill consenmează, spre folosul cititorilor săi evanghelici, că și Legământul de la Lausanne (1974) se ferește să folosească *Trinitate și persoane*, care sunt categorii patristice dificil de înțeles de către contemporani: „Ne afirmăm credința într-un singur Dumnezeu etern, Creator și Stăpân al lumii, Tată, Fiu și Duhul Sfânt, care guvernează toate lucrurile potrivit cu scopul și voia Sa”, *ibid.*, p. 236, n. 16.

16. *Ibid.*, p. 233.

Deocamdată, câtă vreme teza lui Gill atârână, până la un punct, de teologia apostolică văzută ca parte a contextualizării Evangheliei în Mexic, aceasta ridică alte întrebări legate de contextualizarea pentecostalismului în restul lumii. Unul dintre elementele promițătoare ale teologiei pentecostale este capacitatea ei de a genera o „teologie interculturală” care să fie globală, multiculturală și incluzivă cu vocile din emisferele sudică și estică, izvo­rând totodată dintr-un dialog între bisericile misionare occidentale și miș­cările pentecostale locale de pe două treimi din glob¹⁷. Dar, cu toate că până în prezent pentecostalismul a dovedit o deosebită adaptabilitate și flexibi­litate în contextualizarea eficace a mărturisirii Evangheliei într-o mare diversitate de situații, rămân totuși două probleme distincte dar corelate: cea legată de formele locale de expresie a Evangheliei și cea legată de întâl­nirea Evangheliei cu alte tradiții de credință. Prima vizează capacitatea Evangheliei de a fi inculturată sau întrupată în burdufuri străine, în vreme ce a doua se referă la efectele pe care le are întâlnirea Evangheliei nu doar cu alte culturi, ci cu alte credințe.

Toate acestea ne conduc spre a doua promisiune – și provocare – ce stă dinaintea teologiei pentecostale mondiale, anume cea privitoare la relația dintre creștinism și alte religii. Chestiunea interreligioasă este intim legată de cea interculturală câtă vreme, mai ales în emisferele sudică și estică, religia și cultura sunt doar arareori separabile arbitrar una de alta. Două exemple – unul mai extrem, iar celălalt mai comun – sunt edificatoare. Să luăm, de pildă, cazul Misiunii Biblice în India, fondată de Mungamuri Devadas (1875–1960)¹⁸. Cu toate că doctrinele fundamentale ale Misiunii Biblice – accentul pe botezul în Duhul, vorbirea în limbi, viziunile și visele, vindecările divine, exorcisme și revenirea iminentă a lui Cristos precum și „așteptarea prezenței lui Dumnezeu” sau stăruința – par eminentemente pen­tecostale, adepții lui Devadas „pretind că ei n-au nimic în comun cu pen­tecostalii”¹⁹. Mai mult, *praxisul* Misiunii Biblice care se suprapune cu religiozitatea populară din subcontinentul Indian prezintă câteva trăsături discutabile, printre care intonarea unor imnuri în tradiția *bhakti*; accentul puternic pe revelația permanentă prin vise și vedenii (explicabilă pesemne și prin gradul mare de analfabetism din rândul adepților Misiunii Biblice); o percepție a lumii demonice și a exorcismelor care are la fel de multe

17. Sintagma *teologie interculturală* îi aparține lui Hollenweger's; pentru o analiză, se poate consulta Lynne Price, *Theology out of Place. A Theological Autobiography of Walter J. Hollenweger*, JPTSup 23, Sheffield, Angl., Sheffield Academic Press, 2002, cap. 4.

18. P. Solomon Raj, *A Christian Folk-Religion in India. A Study of the Small Church Movement in Andhra Pradesh, with a Special Reference to the Bible Mission of Devadas*, SIHC 40, New York, Peter Lang, 1986.

19. *Ibid.*, p. 78.

similitudini pe cât are și distincții cu contextul cosmologiei indiene; similitățile dintre stăruința practică de Misiunea Biblică și spiritualitate yoghină hindusă a meditației tăcute; etichetarea lui Devadas drept guru al cărui spirit continuă să vorbească credincioșilor și să călăuzească biserica chiar și după decesul lui (sau „înălțarea la ceruri”, cum consideră zeleșii din Misiunea Biblică). În funcție de punctul de vedere în care ne plasăm, Misiunea Biblică poate fi caracterizată ca necreștină, sectă eretică, grupare religioasă de vindecare, mișcare exotică nouă, ba poate chiar ca expresie legitimă a creștinătății pentecostale contextualizate în India²⁰.

Al doilea exemplu, West African Celestial Church of Christ (CCC), fondată de Samuel B.J. Oschoffa (1909–1985), ridică și mai acut problema culturii și religiei, chiar dacă mișcarea capătă din ce în ce mai multă notorietate²¹. În acest caz, întrebarea e dacă nu cumva CCC, probabil la fel ca oricare dintre bisericile din West African Aladura, a îmbrăcat cu terminologie creștină o concepție despre lume și viață yoruba rămasă nealterată, astfel încât „Dumnezeu și Duhul Sfânt au devenit *Orisha* [zeități yoruba], iar creștinismul a devenit noul sistem «cultic»”²². După numeroase trăsături evidente, CCC este charismatică (nu numai din pricina personalității fondatoare) și pentecostală (mai ales poziția centrală a Duhului Sfânt în toate aspectele vișiei; atotprezența viziunilor, a viselor și a profețiilor; glosolia etc.), chiar creștină (de vreme ce susține Crezul niceean). Dar cei care văd în CCC un sincretism al creștinismului cu religiozitatea yoruba vor semnala paralelele existente între credințele CCC în forțele imateriale și nevăzute cu cosmologia yoruba; între liturgia și ritualurile CCC (chiar și euharistia) și riturile de trecere ale yoruba; între felul în care folosește CCC apa, culorile și alte simboluri și obiecte ritualice ce se regăsesc și în simbolistica yoruba; și între statutul la care a fost ridicat fondatorul Oschoffa (practic, vorbind) de către CCC ca înaintaș după decesul/ascensiunea la cer din 1985 și cultul înaintașilor yoruba. Chiar dacă liderii CCC au respins constant, ferm și public orice asociere cu tradițiile yoruba, aceste observații ridică întrebări serioase cu privire la diferențele dintre sincretism religios și contextualizare religioasă, pe de o parte, și cu privire la relația dintre creștini și alte tradiții de credință, pe de alta. Chestiunea din urmă se răsfrânge asupra celei dintâi, chiar dacă are și propriile mize specifice, îndeosebi când sunt la mijloc tradițiile religioase ale lumii, nu doar

20. După cum relatează Roger Hedlund, un specialist în creștinismul local indian, într-un email către autor, din 21 noiembrie 2003.

21. Afeosemimo U. Adogame, *Celestial Church of Christ. The Politics of Cultural Identity in a West African Prophetic-Charismatic Movement*, SIHC 115, Frankfurt, Ger., Peter Lang, 1999.

22. *Ibid.*, p. 4.

niște concepții locale. S-ar putea răspunde că acuzațiile de sincretism vin de la cei „care stau în afara cercului de credință [al CCC] și nu pot astfel vedea și experimenta unitatea sa internă”²³. Deși țin cont de această distincție dintre perspectiva unui *insider* și cea a unui *outsider*, cred că e necesar să fie elaborată nu doar ca o chestiune de ordin metodologic, ci ca una biblică și pneumatologică, în termenii metaforei diversității de limbi care mărturisesc despre un singur Dumnezeu. Teza mea este că, tocmai din pricina acestor probleme, pentecostalismul trebuie să reflecteze mult mai serios atât la teologia culturii, cât și la teologia religiei, dacă e să ducă la îndeplinire demersul de elaborare a unei teologii mondiale.

În sfârșit, promisiunea – și provocare totodată – unei teologii pentecostale ca teologie mondială în epoca modernității târzii are de-a face cu relația dintre religie și știință. Pe acest front, oamenii de știință pentecostali abia încep să se afirme. Asta înseamnă că pentecostalii urmează să-și aducă propriile contribuții critice la demersul științific. Dar aici se regăsește ambivalența pentecostală: pe de o parte, pentecostalismul a respins forțele omogenizante ale modernității și a celebrat direct pluralitatea și diferențele postmoderne. Pe de altă parte, pentecostalismul rămâne cu siguranță o odraslă a modernității, dacă ținem cont de propensiunea sa globalizantă și de acțiunea sa ca forță globalizantă.

Un studiu recent realizat de Simon Coleman (antropolog cultural) analizează exact această ambivalență pentru lumea teologiei pentecostale. Cercetarea lui se folosește de recent întemeiata (1983) denominație suedeză charismatică Livets Ord (Cuvântul Vieții) ca lentilă prin care explorează ceea ce el numește „globalizarea creștinismului charismatic”²⁴. Forțele globalizării sunt versate în folosire tehnologiei moderne ultra-avansate (comunicare multimedia, televiziune, internet etc.), în transformarea culturii materiale (artă, arhitectură, produse etc.) în produse de larg consum și în experiențe transferabile de închinare care folosesc limbile locale, dar într-o liturghie standardizată cu un context și o fenomenologie ambientale identificabile. Acest studiu atrage atenția asupra unei alte lacune din reflecția teologică pentecostală, anume procesele/fenomenele sociale care susțin experiența pentecostală și natura lumii materiale, care se pleacă în fața instrumentalizării tehnologice de către om. Astfel de teme reclamă o teologie a culturii și o antropologie teologică ce se angajează într-un dialog susținut cu o paletă largă de discipline umaniste, precum și o teologie a creației care ia în serios științele naturale.

23. *Ibid.*, p. 213.

24. Simon Coleman, *The Globalisation of Charismatic Christianity. Spreading the Gospel of Prosperity*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000.